מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתי לי זתים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת ויצא

אותיות א · ד

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים** ב"ר
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה
מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'
שחי לפני כ-300 שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושיו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל (17) סניף 635
מספר חשבון 7171303028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

זכות הצדיק ודברי תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומזוני וכל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון המבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

דניאל אורי
בן רג'ינה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי מדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת ימה וקדמה
צפונה ונגבה"

לשותפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל **02-80-80-500**
ארה"ב **347-496-5657**

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק בדברי רבנו ובאורם כראוי עד היכן שמשגת ידינו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעיוניו, ובודאי לא לקבוע בכמה שנעתק שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים הי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם בראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדמונים, בודאי לא על רבינו הקדוש זי"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוחה לפני מהלומדים אשר יבין ומצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אנא ממני שימציאם לידינו בכדי שנוכל לתקנם ולשלבם במהדורות הבאות, ובזה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הרבים.

כמו כן נשמח לקבל העדות והארות לשיפודים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא

א

מאמרם ז"ל 'וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם' בְּקֹשׁ לַעֲבֹר נַעֲשָׂה כְּתֶל לְפָנָיו וְכוּ'

מִדְרַשׁ יַלְקוּט (שמעוני ויצא רמז קיז), 'וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם' (בראשית כח, יא), **בְּקֹשׁ לַעֲבֹר, וְנַעֲשָׂה הָעוֹלָם כְּתֶל לְפָנָיו. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, 'כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ' (שם), כְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ, מְלַמֵּד שֶׁהִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַחַמָּה שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ, כְּדֵי לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצִנְעָה. מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ לְפָרָקִים, אָמַר הַמֶּלֶךְ, כַּבּוּ הַפָּנָסִים, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְדַבֵּר עִם אוֹהֲבִי בְּצִנְעָה. כָּךְ הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ', עכ"ל.**

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

א

יעקב אבינו חיזק יסודות העולם, ובלינתו נרמזו הגלות והגאולה

דקדוקים בדברי הילקוט בענין לינת יעקב בהר המוריה

כתוב **בְּמִדְרַשׁ יַלְקוּט** (שמעוני ויצא רמז קיז)[א], על הפסוק (בראשית כח, יא)[ב] **'וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם'** - כשברח יעקב מפני עשו והלך לחרן אל לבן אחי רבקה אמו, הגיע אל ה'מקום הידוע', שהוא הר המוריה, ודרשו[ג], **שבְּקֹשׁ** יעקב אבינו **לַעֲבֹר** מהר המוריה, ולא להתעכב וללון שם, **וְנַעֲשָׂה כל הָעוֹלָם** כולו כמו **כְּתֶל לְפָנָיו** - כקיר המונעו מלעבור משם. **וְרַבָּנָן אָמְרֵי** - חכמים דרשו את המשך הפסוק (שם) 'וַיָּלֶן שָׁם **כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ**', כאילו כתוב שהקב"ה **'כִּבָּה**[ד] **הַשֶּׁמֶשׁ'**, וזה **מְלַמֵּד שֶׁהִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** את **הַחַמָּה** - השמש **שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ** - לפני הזמן שהיתה ראויה לשקוע, והיינו בעוד היום גדול, כדי שיתעכב יעקב וילון שם, **כְּדֵי** שיוכל **לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ** שם בהר המוריה, שהוא מקום קדוש ומוכן להשראת רוח הקודש, **בְּצִנְעָה** - בחלום, בעת שינתו בלילה. **מָשָׁל** למה הדבר דומה, **לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ לְפָרָקִים** - שהאוהב מבקר אצל המלך מזמן לזמן, **אָמַר הַמֶּלֶךְ** לעבדיו, **כַּבּוּ** את **הַפָּנָסִים** - הנרות המאירים את הארמון, לפי **שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְדַבֵּר עִם אוֹהֲבִי בְּצִנְעָה** - שלא יראו באי הארמון שאני מדבר עמו, **כָּךְ הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** וְכוּ' חמה שלא בעונתה, כדי לדבר עם יעקב בצינעא, **עכ"ל.**

ציונים ומקורות

א. וכן הוא בבראשית רבה (סח, י). **ב.** לשון הפסוק, 'וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא'. **ג.** בפירוש מהרז"ו (ב"ר שם) ביאר, לפי שלא הזכיר שם המקום, על כן דורש שכל העולם נעשה ככותל לפניו ולא יוכל לעבור, על כן 'וילן שם'. **ובעין יוסף** הביא **שבנור הקודש** ביאר, שכל העולם נעשה ככותל לפניו והרי זה כאילו 'פגע' בכותל, והכוונה שאז שקעה חמה שלא בעונתה, ובא לפניו עמוד חשך וערפל ככותל. **ד.** לפנינו בילקוט, 'כיבה השמש'. **וביפה תאר השלם** (שם) ביאר, שנחשב כאילו יעקב כיבה השמש אחר שבעבורו שקע [אמנם

יֵ֣שׁ לְדַקְדֵּק, מַאי אִכְפַּת לֵיהּ לְהָעוֹלָם שֶׁיִּעָבֵר יַעֲקֹב אוֹ לָאו, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כֹּתֶל לְפָנָיו. וְעוֹד, לָמָּה לֹא הִפִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תַּרְדֵּמָה עָלָיו אֲפִלּוּ בַּיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַבְרָהָם, דִּכְתִיב (שם טו, יב) 'וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם' וכו'. וְלָמָּה דַּוְקָא הֶצְרַךְ לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּצִנְעָא. וּמַה צֹּרֶךְ לַמָּשָׁל דְּקָאָמַר, מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וכו'.

וּלְתָרֵץ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, נַקְדִּים מַאי דְּאִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ל"ה, 'וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו' (שם כח, יח), מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נָטָה רֶגֶל יְמִינוֹ וְטִבַּע אֶת

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

יֵ֣שׁ לְדַקְדֵּק ולהקשות בדברי הילקוט, מַאי אִכְפַּת לֵיהּ לְהָעוֹלָם שֶׁיִּעָבֵר - אם יעבור יַעֲקֹב ולא יתעכב בהר המוריה, אוֹ לָאו - שלא יעבור אלא יתעכב שם, עַד כדי כֹּתֶל לְפָנָיו כמין העולם שלא יוכל לעבור משם.

וְעוֹד קשה על דרשת רבנן, למה הוצרך הקב"ה שיעקב ילון שם דוקא בלילה כדי לדבר עמו, וְלָמָּה לֹא הִפִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תַּרְדֵּמָה - שינה עמוקה עָלָיו אֲפִלּוּ בַּיּוֹם כשהגיע להר המוריה, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַבְרָהָם כשנגלה אליו בברית בין הבתרים, דִּכְתִיב (בראשית טו, יב)[ח] 'וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם' וכו', שלפני ששקעה החמה, נגלה עליו הקב"ה[ו].

וְעוד קשה, לָמָּה דַּוְקָא הֶצְרַךְ הקב"ה לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּצִנְעָא - בחלום הלילה דווקא, ובשביל כך השקיע את השמש קודם זמנה, ולא היה יכול לדבר עמו בהקיץ ובנגלה[ז]. וְעוד קשה, מַה צֹּרֶךְ לַמָּשָׁל דְּקָאָמַר המדרש מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וכו'- מה מוסיף המשל ביאור בטעם שרצה הקב"ה לדבר עם יעקב בלילה[ח]. שמלשון המדרש נראה שדווקא אצל מלך מצינו שמדבר בצינעא, ולא אצל כל אדם[ט], וקשה, שהואיל והוא ענין של אהבה לחבירו, שמדבר עמו באופן ששום אדם לא יפריעהו וכיוצ"ב, הרי מצוי כן אצל כל אדם שעושה כן עם אוהבו כשרוצה להראות ידידות ואהבה יתירה אליו.

יסודות הארץ נתחזקו והושלמו כשבא יעקב להר המוריה

וּלְתָרֵץ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן - מתחילה נתרץ את הקושיא הראשונה, למה הקפיד העולם שלא יעבור יעקב אבינו מהר המוריה [ולאחר מכן נתרץ את שאר הקושיות], וְנַקְדִּים להביא מַאי דְּאִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ל"ה, 'וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו' (בראשית כח, יח)[י], מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עם האבן ששם יעקב מראשותיו, נָטָה - היטה [כביכול] את רֶגֶל יְמִינוֹ וְטִבַּע -

ציונים ומקורות

מלשון הילקוט מבואר ש'הקב"ה' כיבה השמש]. ודרשו כן משום שלא היה הכתוב צריך לכתוב שבא השמש, שהוא מובן ממה שכתוב 'וילן שם'. ועוד, שהיה צריך לכתוב 'ויבוא השמש וילן שם'. **ח.** לשון הפסוק, 'וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו'. **ו.** שהרי כתוב שם 'וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא', והיינו שעוד לא שקעה החמה רק היה בזמן הסמוך לשקיעתה, וכך מבואר בתרגום יונתן שם, וכן בדברי רש"י (שם טו, יז ד"ה והנה). **ז.** וכך הקשה **ביפה תואר השלם** (ב"ר שם), עיין שם מה שתירץ. וראה **בעין החיים** (לרבי חיים אבולעפיא זצ"ל, פרשת ויצא), שדן בדברי המדרש והיפה תואר. **ח.** ראה **ביפה תואר השלם** (שם) שביאר כוונת המשל, לפי דרכו בדברי המדרש. **ט.** שאם לא כן, היה די להביא משל מהתנהגות כל אדם עם אוהבו, וכדרך חז"ל להביא משל ממדת בשר ודם, ולאו דווקא ממלך. **י.** לשון הפסוק, 'וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ'.

הָאֶבֶן עַד עִמְקֵי תְהוֹמוֹת, וְעָשָׂה אוֹתָהּ סְנִיף לָאָרֶץ, כְּאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה סְנִיף לְכִפָּה. לְפִיכָךְ נִקְרֵאת אֶבֶן שְׁתִיָּה, שֶׁמִּשָּׁם הוּא טָבוּר הָאָרֶץ, וּמִשָּׁם נִמְתַּחַת כָּל הָאָרֶץ, וְעָלֶיהָ הֵיכַל ה' עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כב) 'וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים' וְכוּ', עכ"ל.

נִרְאֶה מִכָּאן, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִבְרְאוּ יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם עַד הַשְׁתָּא, וְלָכֵן הָיָה מַקְפִּיד הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יַעֲבֹר, כְּדֵי שֶׁעַל יָדֵי זֶה יִתְחַזְּקוּ יְסוֹדוֹתָיו. וְנַעֲשָׂה כִּתֵּל לְפָנָיו, לִרְמֹז לוֹ שֶׁאִם לֹא יִתְעַכֵּב וְיַעֲשֶׂה הַיְסוֹדוֹת, הָעוֹלָם בָּטֵל, וְאֵין עוֹד דֶּרֶךְ לַעֲבֹר, לְפִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד עוֹלָם.

אָמְנָם אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא, דְּלָמָּה דַּוְקָא בְּשָׁעָה זוֹ הִקְפִּיד הָעוֹלָם שֶׁיַּעֲשֶׂה יְסוֹדוֹתָיו. וְעוֹד, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁאִם לֹא הָיָה מִתְעַכֵּב שָׁם

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

הטביע ברגלו אֶת הָאֶבֶן[א] עַד עִמְקֵי תְהוֹמוֹת - עומק התהום, וְעָשָׂה אוֹתָהּ - את האבן, סְנִיף - חיבור לָאָרֶץ כדי לחזקה, כְּאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה סְנִיף לְכִפָּה - כמו חיבור של עץ או אבן, שעושה אדם לתקרתו [העשויה כמין קשת[ב]] כדי לחזקה[ג]. לְפִיכָךְ נִקְרֵאת אבן זו 'אֶבֶן שְׁתִיָּה' - אבן היסוד של העולם[ד], לפי שֶׁמִּשָּׁם - מאבן זאת, הוּא טָבוּר - אמצע כדור הָאָרֶץ[ה], וּמִשָּׁם נִמְתַּחַת - נמשכה ונפרסה כָּל הָאָרֶץ, וְעָלֶיהָ - על האבן הזאת, הֵיכַל ה' - בית המקדש עוֹמֵד[ו], שֶׁנֶּאֱמַר (שם כח, כב)[ז] 'וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים' וְכוּ', עכ"ל.

וְנִרְאֶה מִכָּאן, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִבְרְאוּ יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם עַד הַשְׁתָּא - עד עכשיו, כשהיה יעקב בהר המוריה, וְלָכֵן הָיָה מַקְפִּיד הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יַעֲבֹר משם, כְּדֵי שֶׁעַל יָדֵי זֶה יִתְחַזְּקוּ יְסוֹדוֹתָיו, וְעל כן נַעֲשָׂה העולם כמו כִּתֵּל לְפָנָיו, לִרְמֹז לוֹ שֶׁאִם לֹא יִתְעַכֵּב שם וְיַעֲשֶׂה הַיְסוֹדוֹת על ידי האבן שישים מראשותיו, הָעוֹלָם בָּטֵל - שיתמוטט מחמת שאין לו יסודות, וְאֵין עוֹד דֶּרֶךְ לַעֲבֹר, לְפִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד עוֹלָם.

אחרי הולדת הי"ב שבטים לא היה העולם יכול להתייסד

אָמְנָם לאחר שביארנו שמה שהעולם עיכב את יעקב מלעבור היה כדי שיתחזקו יסודותיו, אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא - אם באנו להקשות בדברי הילקוט, כך יש להקשות, דְּלָמָּה דַּוְקָא בְּשָׁעָה זוֹ שהגיע יעקב להר המוריה בדרכו לילך לחרן, הִקְפִּיד הָעוֹלָם שֶׁיַּעֲשֶׂה לו יעקב עכשיו את יְסוֹדוֹתָיו - על ידי שיניח האבן מראשותיו, ויטבענו הקב"ה לעומק התהום. וְעוֹד יש להוסיף ולחזק קושייתינו, שֶׁנִּרְאֶה שלכן היה נצרך שיעשה עתה את היסודות, מפני שֶׁאִם יעקב לֹא הָיָה מִתְעַכֵּב שָׁם אָז ביציאתו מארץ ישראל כשהלך לביתו של לבן לעשות כן,

ציונים ומקורות

יא. לפנינו בפרקי דרבי אליעזר, וטבעה האבן. **יב.** ע"פ רע"ב (ב"מ פ"י מ"ד). **יג.** ע"פ פרקי דרבי אליעזר (פל"ה). **יד.** אבן שתיה, הוא מלשון הפסוק (שמואל א ב, ח) 'וישת עליהם תבל'. **רד"ל.** **טו.** כמו שה'טבור' באדם הוא מיצוע הגוף, כן יקרא מיצוע הארץ והמקום הגבוה שבה 'טבור'. **רד"ק** (שופטים ט, לז). **טז.** אולי הכוונה ש'כנגד' מקומה בתהום, עומד היכל ה'. ובפרקי דרבי אליעזר (פ"י) כתוב 'אבן שתיה קבועה בתהומות תחת היכל ה', ובני קרח עומדים ומתפללין עליה'. **יז.** לשון הפסוק 'וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ'.

אָז, לֹא יִהְיֶה עוֹד אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם י״ב חֲדָשִׁים, י״ב צִרוּפֵי הַוָ״ו (תנחומא פרשת וישב סימן ח, ויחי סימן טז), וְאִם הָיָה מַעֲמִיד הַשְּׁבָטִים קֹדֶם שֶׁנִּתְיַסֵּד הָעוֹלָם, אִי אֶפְשָׁר לוֹ עוֹד לְהִתְיַסֵּד, שֶׁמָּצִינוּ בְּמִדְרָשֵׁי רַז״ל בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (ב״ר ח, ו; ילקוט שמעוני רמז יג), רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי

לְהַעֲמִיד י״ב שְׁבָטִים, שֶׁהֵם קִיּוּם הָעוֹלָם מַמָּשׁ, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד י״ב מַזָּלוֹת,

וְיֵשׁ לוֹמַר, לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב אָז הָיָה הוֹלֵךְ

הָאָרֶץ, בַּחֲזִירָתוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה זֶה וְעַל מַה זֶּה.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

לֹא יִהְיֶה עוֹד אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם - את יסודות הארץ, בַּחֲזִירָתוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה זֶה וְעַל מַה זֶּה - מדוע דווקא עכשיו הוא הזמן לחיזוק יסודות העולם, ואי אפשר שיעשו כן בזמן אחר.

וְיֵשׁ לוֹמַר, לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב אָז הָיָה הוֹלֵךְ לישא נשים מבנות לבן, כדי לְהַעֲמִיד על ידיהן י״ב שְׁבָטִים, שֶׁהֵם קִיּוּם הָעוֹלָם מַמָּשׁ - שבשבילם וכנגדם נברא העולם ומתקיימים בו פרטי קיומו[ח], שֶׁהרי הי״ב שבטים, הֵם כְּנֶגֶד י״ב מַזָּלוֹת המשמשים ברקיע השמים[ט], וכנגד י״ב חֲדָשִׁים שבשנה[י], וכנגד י״ב צִרוּפֵי שם הקדוש הַוָ״ה - י״ב אופנים שבהם ניתן לסדר את כתיבת ארבעת האותיות של השם הקדוש (תנחומא פרשת וישב סימן ח, ויחי סימן טז)[כא].

וְאִם הָיָה יעקב אבינו מַעֲמִיד - מוליד את בניו, שהם י״ב הַשְּׁבָטִים [-שמהם נחלקו בני ישראל לפי י״ב שבטים], קֹדֶם שֶׁנִּתְיַסֵּד הָעוֹלָם, שוב אִי - לא היה אֶפְשָׁר לוֹ לעולם עוֹד לְהִתְיַסֵּד - שיתחזקו יסודותיו. ויובן, בהקדם מה שֶׁמָּצִינוּ בְּמִדְרְשֵׁי רַז״ל בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (ב״ר ח, ו. ילקוט שמעוני רמז יג), רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי[כב] אָמַר, בְּדַעַת - ביישוב

ציונים ומקורות

יח. וראה עוד בדברי רבינו להלן במעלת השבטים בזה, ומה שצויין בהערה. ראה בדברי רבינו בפרשת שמות (סוף אות א) שכתב שקיום העולם עומד על י״ב השבטים, וכדברי המדרש (שמו״ר מח, א), בזכות מי נבראו אלה תולדות השמים והארץ, ובזכות מי הם עומדים בזכות (שמות א, א) ׳אלה שמות בני ישראל׳ וכו׳. **יט.** גלגל החמה המקיף את העולם, נחלק לשנים עשר חלקים, וכל חלק ממנו נקרא ׳מזל׳, וכל ׳מזל׳ נקרא לפי הצורה הנראית מהכוכבים שתחתיו, ושמותם, טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים. ע״פ רמב״ם (הלכות יסודי התורה פ״ג ה״ו). **כ.** ראה **יערות דבש** (ח״א דרוש ב), שהאריך לפרט סדר הי״ב חדשים כנגד השבטים. **כא.** לשון המדרש (פרשת וישב), אמר יעקב אבינו וכו׳, כמה יגעתי להעמיד י״ב שבטים וכו׳, כל מעשיו של הקדוש ברוך הוא כנגד י״ב שבטים, י״ב מזלות, י״ב חדשים, י״ב שעות ביום, י״ב שעות בלילה, י״ב אבנים שהיה אהרן לובש. וזה לשון המדרש (פרשת ויחי), השבטים על סדרו של עולם הוא מהלך, היום י״ב שעות, הלילה י״ב שעות, השנה י״ב חדשים, המזלות י״ב, לפיכך כל אלה שבטי ישראל שנים עשר. וזה לשון ספר יצירה (פ״ה מ״ג) ׳שתים עשרה פשוטות הוזחט״י לנסעצ״ק, חקקן חצבן שקלן צרפן והמירן וצר בהן, שנים עשר מזלות בעולם, שנים עשר חדשים בשנה, שנים עשר מנהיגים בנפש׳. וראה עוד בהקדמה לתקוני זוהר (ט, ב) בענין י״ב הצירופים הנרמזים בי״ב פסוקים. ראה בפירוש **הריקאנטי** (שמות כח, ב), שמנה את כל י״ב הצירופים, וזה לשונו, וכל הצירופים האלו מורים על ההויה וסוד מציאות הש״י וכו׳, וכנגד י״ב צירופים אלו כאן י״ב שבטים, כל שבט יש לו חותם אחד מאלו השנים עשר. **ובשל״ה** (מסכת חולין תורה אור אות קמ) כתב ז״ל, וזה י״ב ענפים, שהם השנים עשר חדשים המקובצים בכל שנה ושנה, שהשנה מקבץ י״ב חדשים, שהם הי״ב הויות, הי״ב גבולי אלכסון, שהם שנים עשר צירופים, שמצטרפים משם בן ד׳ [אותיות] יוד״ד, כזה: יוד״ד, יודד״ו, יוד״ד, דדי״ו, דדו״י, דיו״ד, ודי״ד, ודד״י, וידד״ו, דוי״ד, דיד״ו, דוד״י. הנה בכל חודש וחודש פועל הוי״ה אחת מאלו הי״ב הויו״ת, המתחלקים לארבע תקופות השנה. כי שלשה הויו״ת המתחילים ביו״ד, הם פועלים תקופה אחת שהם שלש הויו״ת לתקופה אחת שבה שלשה חדשים. וכן שלש הויו״ת שמתחילים בה״א, הם פועלים תקופה שניה וכו׳. וראה עוד בזה, **בשערי אורה** (השער החמישי). **כב.** כך היא הגירסא בילקוט שמעוני. אמנם הגירסא

מַאֲמָרִים ז"ל
בְּדַעַת בָּרְאוֹ
שֶׁבָּרָא צַדִּיקֵי
מְזוֹנוֹתָיו וְכוּ'
מַאֲמָרִים ז"ל
אִם זָכָה
אָדָם אוֹמְרִים
לוֹ אַתָּה
קָדַמְתָּ
לְמַעֲשֶׂה
בְּרֵאשִׁית
טָרַם לְאוֹ
וְכוּ'

אָמַר, בְּדַעַת בָּרְאוֹ, שֶׁבָּרָא צַדִּיקֵי מְזוֹנוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ בְּרָאוֹ. וְהֶכֵי נַמִּי בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ (ויק"ר יד, א), אִם זָכָה אָדָם, אוֹמְרִים לוֹ, אַתָּה קָדַמְתָּ לְכָל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְאִם לָאו, אוֹמְרִים לוֹ, יַתּוּשׁ קְדָמְךָ, שְׁלִשׁוּל קְדָמְךָ וְכוּ'.

וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק בְּאֵלּוּ הַמִּדְרָשִׁים, דְּמָה רָצָה לוֹמַר, בְּדַעַת בָּרְאוֹ. וְעוֹד, מַה תּוֹעֶלֶת לָאָדָם אִם קָדַם לָעוֹלָם, אוֹ לֹא קָדַם.

וְעָמְדוּ מַחֲלֹקֶת בְּבַתְרָא (ב"ב) **דַּף כ"ה** (ע"ב), **דְּרַבָּנָן סָבְרִי, עַל הַמַּזִּיק**

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

הדעת שלא במהירות, ובחכמה **בְּרָאוֹ** הקב"ה להאדם, בכך **שֶׁבָּרָא** מתחילה בששת ימי בראשית את **צַדִּיקֵי מְזוֹנוֹתָיו** - שהם הפירות למאכלו ובעלי החיים, **וְאַחַר כָּךְ בְּרָאוֹ** - את האדם עצמו ביום הששי[כא].

וְהֶכֵי נַמִּי - וכמו כן אמרו במדרש **בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ** (ויק"ר יד, א), שנשמתו של אדם הראשון נבראה קודם לכל מעשה בראשית, אמנם גופו נברא רק בסוף מעשה בראשית, ולפיכך **אִם זָכָה אָדָם** - שקיים את המצוות שבתורה, ועל ידי כן הגביר את כח נשמתו על כח גופו, **אוֹמְרִים לוֹ, אַתָּה קָדַמְתָּ לְכָל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית** - הנך חשוב יותר מהם, שהרי נשמתך שהיא העיקר אצלך נבראה לפני כולם[כב]. **וְאִם לָאו** - אם לא קיים האדם את התורה והמצוות, לפי שהניח לגופו להתגבר על נשמתו, **אוֹמְרִים לוֹ** לאדם, חשיבותך פחותה משאר כל הנבראים, שהרי אפילו **יַתּוּשׁ** - מין שרץ העוף קטן מאד[כג] **קְדָמְךָ** - נברא בימי בראשית קודם שנברא גופך שהוא העיקר אצלך, וכמו כן, **שְׁלִשׁוּל** - תולעת ארוכה כנחש, ונמצאת באשפה, **קְדָמְךָ וְכוּ'**, ומכל שכן ששאר הנבראים קדמוך.

אחרי בריאת האדם אי אפשר שהעולם ייברא לפי שמזיק לאדם

וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק בְּאֵלּוּ הַמִּדְרָשִׁים, דְּמָה רָצָה המדרש **לוֹמַר בְּדַעַת בָּרְאוֹ**, כלומר, איזו חכמה יתירה יש במה שהקדים הקב"ה את בריאת מזונות האדם לבריאת האדם עצמו. **וְעוֹד** קשה, **מַה תּוֹעֶלֶת** וריוח יש מכך **לָאָדָם אִם** הוא **קָדַם לָעוֹלָם** - ליצירת שאר מעשה בראשית ביצירה, **אוֹ שֶׁלֹּא קָדַם** לעולם, אלא שכל היצירה קדמה ליצירתו.

וְיֵשׁ לבאר דברי המדרשים, בהקדם מה **שֶׁעָמְדוּ מַחֲלֹקֶת בַּגמרא בבא בַּתְרָא דַּף כ"ה** (ע"ב), בדין הנוטע אילן בשדהו בסמוך לבור שבשדה חבירו[כד], **דְּרַבָּנָן** - חכמים **סָבְרִי, עַל הַמַּזִּיק** מוטל החיוב **לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ** מן הניזק כדי שלא יזיקנו, ולכן אם הבור קדם, חייב בעל האילן להרחיק את אילנו עשרים במי שרוצה ליטע אילן בשדהו, וחבירו שבשדה הסמוכה לו כבר חפר בה בור, חכמים סוברים שחייב בעל האילן להרחיק את אילנו מבורו של חבירו עשרים וחמש אמה. והטעם מבואר בגמרא שם, לפי ששרשי האילן מחלידים את הקרקע ומלקין קרקעיתה של הבור. ורבי יוסי חולק וסובר, שאף אם הבור קדם, רשאי חבירו לנטוע אילנו סמוך לבורו של חבירו, כיון שהוא נוטע את האילן בתוך השדה שלו, וכל אדם רשאי לעשות כרצונו בתוך הרשות שלו. ובגמרא לעיל (יח, ב) מבואר, שהמחלוקת של רבי יוסי וחכמים היא האם על המזיק להרחיק את עצמו, או שעל הניזק להרחיק את עצמו.

ציונים ומקורות

בב"ר היא, רב הונא בשם רבי איבו. **כג.** על פי פירוש רש"י (ב"ר שם). וראה **ביפה תאר השלם** (שם) שהעיר על פירוש רש"י, וביאר באופן אחר. **כד.** שנאמר בתחילת מעשה בראשית (בראשית א, ב) 'ורוח אלקים מרחפת', ודרשו (תנחומא פרשת תזריע סימן ב) שזו היא נפשו של אדם הראשון. ולדעת **המתנות כהונה** (ויק"ר שם), גם שם כתוב מקודם 'ורוח אלקים מרחפת', שהוא רוחו של אדם הראשון. **כה.** ובגיטין (נו, ב) אמרו, שהיא נקראת בריה קלה שיש להקב"ה בעולמו, על שם שיש לה רק פה להכניס אוכל לפיה, אבל אין לה פתח להוציא ממנה פסולת הרעי החוצה. **כו.** פירוש, נחלקו תנאים

לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, עַל הַנָּזִיק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בְּגִירֵי דִילֵיהּ. כְּלוֹמַר, דְּבִשְׁלָמָא נְטִיעַת הָאִילָן סָמוּךְ לְבוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, הֲנַם שֶׁהַשָּׁרָשִׁים שֶׁל הָאִילָן שֶׁתַּכְתָּב רַשַׁ"י שָׁם (ד"ה בגירי), כְּמוֹ שֶׁכָּתַב כְּשֶׁשִּׁרְשׁוּ בַּקַּרְקַע יַפְסִידוּ הַבּוֹר, קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְזֶה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, לְפִי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹטֵעַ הָאִילָן אֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם נֶזֶק לְבוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא הַנֶּזֶק בָּא לְאַחַר הַזְּמַן. אֲבָל אִם יִהְיֶה דָּבָר שֶׁתַּכְפְּ בָּא נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשַׁ"י שָׁם (ד"ה בגירי), וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן קנ"ה

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

וחמשה אמה מן הבור, כדי שלעתיד לא יזיקו שרשי האילן את קרקעית הבור. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שעַל הַנָּזִיק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מן המזיק כדי שלא ינזק, שרשאי אדם לעשות בתוך שלו מה שירצה, ואינו חייב להמנע מכך מפני הנזקים שלעתיד ייגרמו מכך לחבירו. ולכן רשאי אדם לנטוע אילן בשדהו סמוך לגבול שדה חבירו, אף שהוא קרוב לבורו של חבירו, והוא גורם בנטיעה זו, שלעתיד יזיקו שרשי האילן לקרקע בורו של חבירו.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שעל הניזק להרחיק את עצמו. ומכל מקום מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי לחכמים בְּגִירֵי דִילֵיהּ - כשהחצים שלו מזיקים לחבירו[כז], כלומר, באופן שהנזק בא מיד מחמת המעשה של המזיק ולא רק בגרמתו, והוא דומה למי שיורה חצים לחצר חבירו ומזיקו בכך, שלדברי הכל אינו יכול לפטור עצמו מחמת שיורה אותם מתוך רשותו, אלא על המזיק להרחיק את עצמו מהניזק כדי שלא יזיקנו[כח], כְּלוֹמַר, דְּבִשְׁלָמָא - כלומר, הדין מובן בִּנְטִיעַת הָאִילָן סָמוּךְ לְבוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, הֲנַם שֶׁהַשָּׁרָשִׁים שֶׁל הָאִילָן כְּשֶׁשִּׁרְשׁוּ בַּקַּרְקַע יַפְסִידוּ את הַבּוֹר, מכל מקום קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, זֶה נוֹטֵעַ אילנו בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְזֶה חוֹפֵר בורו בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כלומר, כשם שלזה מותר לחפור בתוך שלו, כך מותר לזה לנטוע בתוך שלו[כט], ואין בעל האילן חייב להרחיק את האילן מן הבור, לְפִי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹטֵעַ הָאִילָן, אֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם נֶזֶק לְבוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא הַנֶּזֶק בָּא רק לְאַחַר הַזְּמַן כשיתפשטו שרשי האילן עד הבור, ולכך אינו נחשב כמזיק.

אֲבָל אִם מה שעושה בתוך חצירו יִהְיֶה דָּבָר שֶׁתַּכְפְּ בָּא נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשַׁ"י שָׁם (ד"ה בגירי)[ל], וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן קנ"ה (ס"ד)[לא], אָז

ציונים ומקורות

כז. לשון הגמרא, אמר רב אשי, כי הואן בי רב כהנא, הוה אמרינן, מודי רבי יוסי בגירי דידיה. **כח.** וכגון בעל העלייה שהיה שופך מים והם יורדים על החדר למטה, ואין מעזיבה [הטיט או הסיד שרגילים ליתן על גבי הקורות של התקרה] בתקרת החדר שתעצור את ירידת המים, אלא מיד כשישפוך בעל העלייה את המים הם יורדים למטה לחדר, הרי זה כמזיק בחיציו, וחייב העליון לתקן את התקרה, או שימנע מלשפוך מים, וכן כל כיוצא בזה. **כט.** על פי רבינו חננאל (בשיטת הקדמונים ב"ב כה, א ד"ה הילכך). **ל.** לשון רש"י, היכא דמטי ליה הזיקא מתוך ידיו של מזיק, כההיא דאמרינן בהבית והעלייה (ב"מ קיז, א), הנהו בי תרי, חד דייר עילאי, וחד דייר תתאי, איפחית מעזיבה, וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי [- שני אנשים, שהאחד היה דר למעלה בעלייה, והשני היה דר למטה בחדר, ונפחתה מעזיבת התקרה, ובכל פעם שהיה העליון נוטל ידיו, היו מי הנטילה יורדים לחדר], דכשנופלין מידו ממש על התחתון קרי ליה 'גירי דילי', וכי פסקי והדר נפלי, לא קרי ליה 'גירי דילי' [- אבל אם לא נפחתה המעזיבה לגמרי, והמים נופלים קודם, אין זה נקרא 'גירי דילי', והמזיק אינו חייב להרחיק את עצמו]. **לא.** לשון השו"ע, היו מימי העליון יורדים על התחתון ומזיקין אותו, אם אין שם

(ס״ד), אָז נִקְרָא גִּירֵי דִּילֵיהּ, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי, שֶׁעַל הַמַּזִּיק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ.

וּבַגִּדּוֹן דִּידַן, הָאָדָם וְהָעוֹלָם הֵם מַזִּיקִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁהָעוֹלָם מַזִּיק אֶת הָאָדָם בְּתַעֲנוּגָיו, שֶׁהָעַיִן רוֹאָה, וְהַלֵּב חוֹמֵד וְכוּ׳ (רש״י במדבר טו, לט). וְאָדָם מַזִּיק אֶת הָעוֹלָם בַּחֲטָאָיו וַאֲשָׁמָיו, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה הָעוֹלָם לוֹקֶה.

אֶלָּא שֶׁמַּה שֶּׁהָעוֹלָם מַזִּיק הָאָדָם, נִקְרָא גִּירֵי דִּילֵיהּ, שֶׁתֶּכֶף שֶׁיֵּשׁ עוֹלָם יֵשׁ נֶזֶק, שֶׁהָעַיִן אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם (תנחומא פרשת תולדות סימן יב), וְתֶכֶף רוֹאֶה, וְהַלֵּב חוֹמֵד. וּמַה שֶּׁאָדָם מַזִּיק הָעוֹלָם, הוּא בָּא לְאַחַר זְמַן, וְאֵינָם גִּירֵי דִּילֵיהּ, וְהוּא דּוּמְיָא לְשָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁמַּזִּיקִים לַבּוֹר לְאַחַר זְמַן, שֶׁהֵרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

נִקְרָא ׳גִּירֵי דִּילֵיהּ׳ - הדבר נחשב שמזיקו בחצים שלו, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בזה, שֶׁעַל הַמַּזִּיק מוטל החיוב לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מהניזק.

העולם ותענוגיו מזיקים לאדם,
והאדם מזיק לעולם בחטאיו

וּבַגִּדּוֹן דִּידַן - בענין שאנו דנים בו, הָאָדָם וְהָעוֹלָם הֵם מַזִּיקִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁהָעוֹלָם מַזִּיק אֶת הָאָדָם בְּתַעֲנוּגָיו, שתענוגי העולם גורמים לאדם לחטוא, על ידי שֶׁהָעַיִן רוֹאָה את תענוגי העולם הזה, וְהַלֵּב חוֹמֵד אותם וְכוּ׳ - ומחמת כן הגוף חוטא כדי ליהנות מתענוגי העולם (רש״י במדבר טו, לט)[לב], וְאילו הָאָדָם מַזִּיק אֶת הָעוֹלָם בַּחֲטָאָיו וַאֲשָׁמָיו, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה שהאדם חוטא, הָעוֹלָם לוֹקֶה - באה פורענות על הארץ ומלואה[לג].

אֶלָּא שיש חילוק ביניהם, שֶׁמַּה שֶּׁהָעוֹלָם מַזִּיק את הָאָדָם, נִקְרָא גִּירֵי דִּילֵיהּ - החיצים של העולם, שֶׁתֶּכֶף כשֶׁיֵּשׁ תענוגי העוֹלָם, יֵשׁ נֶזֶק לאדם, שֶׁהרי הָעַיִן אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם (תנחומא פרשת תולדות סימן יב)[לד], וְתֶכֶף הוא רוֹאֶה את תענוגי העולם בלי שיהא רצונו בכך, וְעל ידי כן הַלֵּב חוֹמֵד את תענוגי העולם. וְאילו מַה שֶּׁאָדָם מַזִּיק את הָעוֹלָם, הוּא בָּא רק לְאַחַר זְמַן משחטא, ולא תיכף כשחטא, אלא בזמן שהקב״ה מעניש את העולם. וְנמצא, שמה שהעולם נתקלקל עבור חטאי האדם, אֵינָם ׳גִּירֵי דִּילֵיהּ׳ - החצים של האדם, וְהוּא דּוּמְיָא - והרי זה דומה לְשָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁמַּזִּיקִים לַבּוֹר רק לְאַחַר זְמַן, שֶׁהֵרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָרַךְ אַפַּיִם לָפָנָיו, וְתוֹלֶה

ציונים ומקורות

מעזיבה, בענין שכששופך מימיו מיד יורדים לתחתון ומזיקים אותו, חייב לסלק היזקו. ואם יש מעזיבה שהמים נבלעים בה ואינם יורדים מיד, אלא לאחר מכאן יורדים ומזיקים, אינו חייב לסלק הזיקו.

לב. לשון רש״י, הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות. העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות. וראה בסוטה (ח, א), האמר רבא, גמירי, דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות. ובירושלמי (ברכות פ״א ה״ה) דרשו, ׳לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם׳, אמר רבי לוי, ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה, דכתיב (משלי כג, כו) ׳תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה׳, אמר הקדוש ברוך הוא, אי יהבת לי לבך ועיניך, אנא ידע דאת לי.

לג. בהרבה מקומות בדברי חז״ל מצינו שעל חטאי ישראל פירות הארץ לוקין או העולם לוקה, ראה במסכת אבות (פ״ה מ״ח), מדרש תנחומא (פרשת בחוקותי סימן ב), פרקי דרבי אליעזר (פי״ד), סוכה (כט, א), שבועות (לט, א), תוספות בערכין (טז, א ד״ה הא).

לד. לשון המדרש תנחומא, את מוצא שלושה דברים ברא הקדוש ברוך הוא ברשותו של אדם, ושלשה אינן ברשותו, הללו שהן ברשותו, הידים והפה והרגלים וכו׳. הללו שאינן ברשותו, העינים והאזנים והחוטם, העינים כיצד, היה עובר בשוק, ראה עבירה או דבר שהוא מאוס בעיניו, או אדם שאין לו בו חפץ לראות, או שלטון שלא היה רצונו לראותו, מה יעשה, רואה הוא שלא בטובתו

הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, וְתוֹלֶה לְחַטָּאִים, לְרְאוֹת אִם יָשׁוּבוּ.

וְאִם הָיָה נִבְרָא הָאָדָם תְּחִלָּה קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אַחַר כְּךָ הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם הָיָה בָּא לְחַזֵּק הָאָדָם תֵּכֶף, וְנִקְרְאוּ גִּירֵי דִּילֵיהּ, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזֶה שֶׁחַיָּב הַמַּזִּיק לְהַרְחִיק עַצְמוֹ. אָמְנָם אִם נִבְרָא הָעוֹלָם קֹדֶם, אָז יָכוֹל לִבְרֹא הָאָדָם, שֶׁאֵינוֹ מַזִּיק לָעוֹלָם בְּגִירֵי דִּילֵיהּ.

וְהָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא קֹדֶם לוֹ, אַתָּה מַזִּיקֵנִי בְּגִירֵי דִּילָךְ, וְסַלֵּק הֶזֵּקְךָ מִמֶּנִּי. שֶׁכְּבָר הָיָה הָעוֹלָם קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמַה שֶּׁכָּתַב הָרִיבָ"שׁ סִימָן שכ"ב, הוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף סִימָן קנ"ה (סנ"ד), עַל רְאוּבֵן שֶׁזָּכָה בְּחֶרְבָּה שֶׁל הֶפְקֵר וּבָנָה בָּהּ בָּתִּים וְכוּ', וְאַחַר כָּךְ בָּא שִׁמְעוֹן וְזָכָה מִן הַהֶפְקֵר כְּנֶגְדּוֹ וְכוּ', וְעַיֵּין שָׁם.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

לְחַטָּאִים - אינו מעניש עליהם מיד, כדי לְרְאוֹת אִם יָשׁוּבוּ בתשובה, ויפטרו מהעונשים[לה].

העולם אינו יכול להבראות אחרי האדם מפני שהוא מזיקו

וְאִם הָיָה נִבְרָא הָאָדָם תְּחִלָּה קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אַחַר כְּךָ הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם הָיָה בָּא לְחַזֵּק הָאָדָם תֵּכֶף, וְנִקְרְאוּ גִּירֵי דִּילֵיהּ - החיצים של העולם שמזיקים את האדם מיד, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בָּזֶה שֶׁחַיָּב הַמַּזִּיק לְהַרְחִיק עַצְמוֹ, ועל כן היה העולם צריך להרחיק את עצמו מהאדם, והיינו שלא להבראות.

כיון שהעולם נברא תחילה אין להאדם עליו טענת מזיק

אָמְנָם אִם נִבְרָא הָעוֹלָם קֹדֶם לאדם, אָז הקב"ה יָכוֹל לִבְרֹא הָאָדָם, שֶׁהאדם אֵינוֹ מַזִּיק לָעוֹלָם בְּגִירֵי דִּילֵיהּ, שהרי הקלקול שמחמת חטאי האדם אינו בא מיד, כפי שהתבאר. וְהָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא קֹדֶם לוֹ, הרי עכשיו אַתָּה מַזִּיקֵנִי בְּגִירֵי דִּילָךְ על ידי תענוגיך, התרחק וְסַלֵּק הֶזֵּקְךָ מִמֶּנִּי. והטעם הוא, לפי שֶׁכְּבָר הָיָה הָעוֹלָם קיים קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמַה שֶּׁכָּתַב הָרִיבָ"שׁ סִימָן שכ"ב, הוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף חו"מ סִימָן קנ"ה (סנ"ד)[לו], עַל רְאוּבֵן שֶׁזָּכָה בְּחֶרְבָּה שֶׁל הֶפְקֵר וּבָנָה בָּהּ בָּתִּים וְכוּ' ועליות, עם חלונות ופתחים ותנור ובית הכסא וכו', וְאַחַר כָּךְ בָּא שִׁמְעוֹן וְזָכָה מִן הַהֶפְקֵר כְּנֶגְדּוֹ וְכוּ', ובנה גם כן בתים ועליות, ושמעון טוען שהוא ניזוק מחמת בניינו של ראובן בהיזק ראיה ושאר נזקין, והוא תובע שראובן ירחיק מבניינו את הדברים שמזיקים לו. והשיב הריב"ש, שהדין עם ראובן, שכיון שהוא זכה מההפקר וקדם לעשות חלונותיו בשעה שלא היה מזיק לשום אדם, אינו חייב לסתום חלונותיו ולסתור בניינו מפני שבא חבירו אחר כך

ציונים ומקורות

לה. כמו שכתב רש"י (שמות לד, ו), 'ארך אפים', מאריך אפו ואינו ממהר ליפרע, שמא יעשה תשובה. לו. לשון הריב"ש [כפי שהובא בב"י], ראובן שזכה בחורבה של הפקר ובנה בה בתים ועליות בחלונות ופתחים ובתנור ובית הכסא, וכיוצא בהם מהדברים שאין להם חזקה, ובא שמעון וזכה גם כן מן ההפקר כנגדו, ובנה בה בתים ועליות, ונמצא השני ניזוק מהראשון מהיזק ראייה ומנזקים אחרים, ותובע לראשון שיסיר היזקו, וראובן משיב שאין לו להחריק כיון שהוא קדם וזכה בקרקע. והשיב [הריב"ש], שהדין עם הראשון, דכיון שזכה מההפקר, וקדם לעשות חלונותיו בשעה שלא היה מזיק לשום אדם, ולא היה אדם יכול למחות בו, אין לו לסתום חלונותיו ולסתור בניינו מפני שבא חבירו אחר כך וזכה מההפקר ובנה בתים בענין שיהיה ניזוק, ואף על גב דגיריה נינהו, שהרי השני הוא המביא גירי על

וְלָכֵן אִם זָכָה אָדָם, אוֹמְרִים לוֹ, אַתָּה קָדַמְתָּ לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וְצָרִיךְ שֶׁהָעוֹלָם יַרְחִיק עַצְמוֹ מִמְּךָ שֶׁלֹּא לְהַחְטִיאֲךָ, כִּי עַל הַמַּזִּיק לְהַרְחִיק עַצְמוֹ, וּכְהַהִיא דְּאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתנט) עַל פָּסוּק (תהלים קג, יב) 'הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פִּשָׁעֵינוּ', דִּלְבָעֵי לֵיהּ לְאֵינִישׁ לְמֵימַר, רַחֲמָנָא יַרְחִיק חֵטְא מִנָּנָא, וְלֹא יַרְחִיק יָתָנָא מִן הַחֵטְא. אָמְנָם אִם לֹא זָכָה, אוֹמְרִים לוֹ, יַתּוּשׁ קְדָמָךְ וְכוּ', אֵין לְךָ לְהַתְלוֹת הַנָּזֶק בָּעוֹלָם, אֶלָּא אַתָּה חַיָּב לְהַרְחִיק אֶת עַצְמְךָ.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

וזכה מההפקר ובנה בתים בענין שיהיה ניזוק מבניינו, אף שעתה הנזק הוא בבחינת 'גירי דיליה'[לז], וטעם הדין הוא, מפני שהשני הביא את ה'גירי' - ה'חצים' המזיקים לו, על עצמו, **וְעַיֵּן שָׁם**. וכמו כן בענינינו, כיון שבשעה שנברא העולם, עדיין לא היה בזה היזק להאדם, אף משנברא האדם ונמצא שהעולם מזיק את האדם בתענוגיו וזהו כ'גירי דיליה', מכל מקום, העולם אינו חייב להרחיק את עצמו מהאדם כדי שלא יזיקנו, כיון שהאדם נברא אחריו, והוא כמי שמביא בעצמו עליו את נזקי העולם.

מי שזכה יש לו זכות לבקש שהקב"ה ירחיק את החטא ממנו

וְלָכֵן, אִם זָכָה אָדָם, וקיים את התורה והמצוות, ועל ידי כן הגביר את כח נשמתו על כח גופו, **אוֹמְרִים לוֹ, אַתָּה קָדַמְתָּ לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית**, שהרי נשמתך נבראה לפני שנברא העולם, **וְלכן צָרִיךְ שֶׁהָעוֹלָם יַרְחִיק עַצְמוֹ מִמְּךָ כדי שֶׁלֹּא לְהַחְטִיאֲךָ** בחצים שלו [דנחשבים כ'גירי דיליה'], **כִּי** באופן זה **עַל הַמַּזִּיק לְהַרְחִיק עַצְמוֹ**, גם לדעת רבי יוסי. **וּכְהַהִיא דְּאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ**[לח] (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתנט) **עַל הַפָּסוּק** (תהלים קג, יב) 'כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק

מי שלא זכה אין לו טענת מזיק על העולם

אָמְנָם אִם לֹא זָכָה האדם, ולא התגבר על יצרו, ולא קיים את מצוות התורה, וגופו נחשב לעיקרו, **אוֹמְרִים לוֹ** שאפילו יצירת **יַתּוּשׁ** שהיא בריה קלה, **קָדָמְךָ וְכוּ'** - קדמה ליצירת גופך שהיא העיקר אצלך, כלומר, אומרים לו, **אֵין לְךָ לְהַתְלוֹת** - לתלות **הַנָּזֶק** המגיע אליך מתענוגי העולם, **בָּעוֹלָם** עצמו, ולדרוש שהעולם יתרחק ממך כדי שלא יזיקך, **אֶלָּא אַתָּה** בעצמך **חַיָּב לְהַרְחִיק אֶת עַצְמְךָ** מתענוגי העולם, לפי שיצירת העולם

ציונים ומקורות

עצמו. **לז.** שהרי ראובן מזיק לשמעון על ידי שמביט במעשיו וכדומה, שזהו נזק שנעשה תיכף ומיד. **לח.** לשון הילקוט, 'כרחוק מזרח ממערב הרחיק' וגו'. אמר רבי ירמיה, לא יהוי אמר איניש רחמנא ירחק יתנא מן החטא, אלא ירחק חטא מינן, שנאמר 'הרחיק ממנו את פשעינו'. **לט.** והיינו שלפי דרשה זו, 'הרחיק ממנו את פשעינו', אין הכוונה לפשעים שפשעו כבר, אלא ליצר הרע שרוצה להכשיל אותנו בפשעים, שירחיק מאתנו אותו ואת הפשעים שרוצה להביא עלינו. **מ.** ראה עוד מה שכתב רבינו בפירושו בפרשת וישב (אות טז) ובקינות (אות ו) שמביא דברי המדרש הללו, ומבארם כעין זה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ, בְּרַעַת בְּרָאוֹ, שֶׁבָּרָא צָרְכֵי מְזוֹנוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ בְּרָאוֹ. שֶׁאִם הָיָה בּוֹרֵא אוֹתוֹ מְתֻחְלָּה, לֹא הָיָה יָכוֹל עוֹד לִבְרֹא הָעוֹלָם, וּמֵאַיִן יִהְיוּ לוֹ מְזוֹנוֹת לָאָדָם. **וְזֶה** נִבְּא לְבֵאוּר מִדְרָשִׁנוּ, בְּקֹשׁ לַעֲבֹר, וְנַעֲשָׂה הָעוֹלָם כְּתֵל לְפָנָיו, לְפִי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיָה שׁוּם יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם, רַק הָאֱמוּת, וְאָז הָיָה הוֹלֵךְ יַעֲקֹב לְהָבִיא לָעוֹלָם י״ב שְׁבָטִים, שֶׁהֵם רֵאשִׁית הַיַּחַס שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהָעוֹלָם הָיָה עֲדַיִן כְּמִי

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְּבֹאָר

קדמה ליצירתך, וכשקדם המזיק אינו מחוייב להרחיק את עצמו מן הניזק, כפי שהתבאר[מא].

ולשון המדרש ׳אומרים לו׳, היינו שמעלת האדם נקבעת לפי מעשיו, שאם הנשמה שבו היא עיקר, ועל ידה האדם מקיים המצוות כראוי, אזי נחשב שכולו נברא לפני העולם, וממילא העולם נדחה מפניו. אולם אם גופו הוא העיקר אצלו, ומחמתו נמשך לחטוא, אזי נחשב שכולו נברא אחר העולם, וממילא כולם קדמו לו ואינם נדחים מפניו, אלא אדרבה הוא נדחה מפניהם. ומיושב דקדוק רבנו מה תועלת יש לאדם בכך אם אומרים לו ׳אתה קדמת׳, או להיפך, כי בזה תלוי אם יוכל לתבוע שהחטא יתרחק ממנו או לא.

בריאת המזונות הוצרכה להעשות דווקא קודם בריאת האדם

וְזֶהוּ הפירוש במה **שֶׁאָמְרוּ** במדרש, **שִׁבְּדַעַת** ובחכמה יתירה **בְּרָאוֹ** הקב״ה לאדם, בכך **שֶׁמתחילה בָּרָא** הקב״ה את **צָרְכֵי מְזוֹנוֹתָיו** - הארץ ומלואה וכל הצטרכויות האדם, **וְרק אַחַר כָּךְ בְּרָאוֹ** לאדם עצמו. והחכמה שיש בזה הוא, **שֶׁאִם הָיָה בּוֹרֵא אוֹתוֹ** - את האדם **מְתֻחָּלָּה**, שוב **לֹא הָיָה יָכוֹל עוֹד לִבְרֹא** את **הָעוֹלָם** כלומר, את כל אשר בו, לפי שהעולם מזיק את האדם בתענוגיו והוא חייב להרחיק את עצמו מן האדם, **וְאִם** לא היה נברא העולם, **מֵאַיִן יִהְיוּ לוֹ מְזוֹנוֹת לָאָדָם** הנצרכים לקיומו בעולם הזה.

העמדת יסודות העולם שייכת דווקא לפני העמדת השבטים

וְזֶה נִבָּא לְבֵאוּר מִדְרָשֵׁנוּ שהבאנו בתחילת הדרוש, **בְּקֹשׁ** יעקב אבינו **לַעֲבֹר** מהר המוריה, **וְנַעֲשָׂה הָעוֹלָם** כמין **כְּתֵל לְפָנָיו** כדי שלא יוכל לעבור משם. שהטעם שהעולם רצה לעכב שלא יעבור יעקב אבינו משם הוא, **לְפִי שֶׁאז עֲדַיִן לֹא הָיָה שׁוּם יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם**[מב], ולכך נחשב שעדיין לא נברא ׳האדם׳, **רַק הָאֱמוּת** לבדם, **וְאָז הָיָה הוֹלֵךְ יַעֲקֹב** לחרן לישא נשים **וְלְהָבִיא לָעוֹלָם י״ב שְׁבָטִים, שֶׁהֵם רֵאשִׁית הַיַּחַס שֶׁל יִשְׂרָאֵל**[מג]. וְגם **הָעוֹלָם הָיָה עֲדַיִן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ,**

ציונים ומקורות

מא. ומבואר, שדברי המדרש הנ״ל שראוי לאדם לבקש שהקב״ה ירחיק את החטא מאתנו, נאמרו לגבי האנשים שמעשיהם טובים, שעליהם אמרו ׳אתה קדמת׳, שמפני צדקותם יש להם זכות לתבוע שהחטא יתרחק מהם. **מב.** יש לדקדק בפשטות לשון רבינו, הרי קדמו להם אברהם יצחק יעקב שהם האבות. וצריך לומר, שכוונת רבינו היא רק לענין ׳ראשית היחס׳ וחלוקת השבטים, וכדלהלן בהערה הבאה, והאבות לא נקבעו ונתחלקו לשבטים, ותחילת צורת בנין בני ישראל התחילה מהשבטים. **מג.** היינו שנקבע על ידיהם חלוקת בני ישראל לשבטיהם, ומהם התחילה האומה הישראלית כפי בניינה, וכפי שכך נקראו ׳בני ישראל׳, והיינו שהם בני יעקב ושאר האבות, ואברהם יצחק יעקב הם היו האבות, ולא האומה עצמה. וראה **גור אריה** (להמהר״ל, ויקרא פ״ט אות ה ד״ה ואם) שישראל יש להם התחלה ויש להם שלימות, והתחלתן היה בני יעקב שאז נקראו ׳בני ישראל׳, וזהו התחלתן, ושלימותן היו כשיצאו ממצרים שאז היה אומה שלימה. וכעין זה כתב גם בספרו **באר הגולה** (באר הששי), בביאור דברי הגמרא בחגיגה (יב, ב) שהעולם עומד על י״ב עמודים, דהיינו הי״ב שבטים. בספר **בית אלוקים** להמבי״ט (שער היסודות פמ״ח-מט) כתב לבאר מעלת השבטים שבהם תלויים העולמות, ולכן הם כנגד

שֶׁאֵינוֹ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ יְסוֹדוֹת. וְאִם לֹא הָיָה מַמְצִיא יַעֲקֹב יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם קֹדֶם בְּרִיאַת הַשְּׁבָטִים, לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַמְצִיאָם אַחַר כָּךְ, מֵהַטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהָעוֹלָם נִקְרָא מַזִּיק בְּגִירֵי דִילֵיהּ, וְעָלָיו לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ. וְלָכֵן עִכְּבוֹ שֶׁלֹּא יַעֲבֹר, כְּדֵי שֶׁדַּוְקָא בָּעֵת הַהִיא קֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ לְחָרָן, יַמְצִיא יְסוֹדוֹתָיו.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ יְסוֹדוֹת שיחזיקו אותו[מד], וְאִם לֹא הָיָה מַמְצִיא יַעֲקֹב - שלא היה מביא וגורם לכך שיתחזקו יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם קֹדֶם בְּרִיאַת הַשְּׁבָטִים, שוב לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַמְצִיאָם [-לחזקם] אַחַר כָּךְ, מֵהַטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהָעוֹלָם נִקְרָא 'מַזִּיק' לאדם בְּגִירֵי דִילֵיהּ - בחצים שלו, וְעָלָיו לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ[מה].

וְלָכֵן עִכְּבוֹ העולם ליעקב אבינו, שֶׁלֹּא יַעֲבֹר מהר המוריה, כְּדֵי שֶׁדַּוְקָא בָּעֵת הַהִיא קֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ לְחָרָן ויוליד את הי"ב שבטים, יַמְצִיא - יחזק את יְסוֹדוֹתָיו, שהיא האבן ששם מראשותיו, וכמבואר בפרקי דר"א שהובא לעיל, וממילא השבטים שהם היסוד של עם ישראל, לא

ציונים ומקורות

המזלות וחדשי השנה. וכתב, 'ודבר גדול הוא ענין השבטים, כי אברהם לא היה בכל זרעו טוב וישר כי אם יצחק, וליצחק יעקב, ויעקב היו לו י"ב שבטים וכולם צדיקים ושלמים ממלא כל אחד מקום אביו. אין זאת כי אם שהעולם מיוסד עליהם בהיותם נגד י"ב מזלות. ולכן נקראו 'שבטים', מלשון 'שבט מושלים', כי כמו שהמזלות מושלים בעולם, כן השבטים'. **מד.** וכמבואר במדרש שהובא לעיל, שעדיין לא היו יסודות העולם באיתנם, ועל ידי האבן שלקח נתחזקו יסודות העולם. **מה.** יש לדקדק בעיקר פירושו של רבינו, בתחילה כתב שלכך נברא אדם הראשון לבסוף אחרי שנבראו כל צרכי מזונותיו ועניני העולם, כי אם היה נברא בתחילה, לא היה אפשר לברוא את העולם שמזיק את האדם ב'גירי דיליה' ועל המזיק להרחיק את עצמו. ולבסוף ביאר רבינו שכל זמן שלא נבראו היסודות נחשב כאילו לא נברא העולם, ואם יברא תחילה את השבטים, שוב לא יוכל להעמיד את היסודות, כי יטענו השבטים שעל המזיק להרחיק את עצמו. ולכאורה עדיין קשה, איך העמיד עתה את היסודות, הלא כבר נברא האדם הראשון וממנו נולדו כל האומות, וגם אודותם כתב רבינו שיכולים הם לטעון שעל העולם להרחיק עצמו שלא להזיקם, דהיינו שלא ייברא העולם. ולדברי רבינו, גם לענין היסודות יכולים הם לטעון כן ולעכב שלא יחזק יעקב יסודותיו. [שכיון שבבריאת העולם נקבע אם נחשב שהאדם קדם לעולם, או שאף יתוש קדמו, והיינו שנחשב שהעולם קדם לאדם, וכן אמרו שבדעת בראו שהקדים צרכי מזונותיו לבריאתו. אם כן קשה, איך שייך לדון בזה שוב בזמן מאוחר ממנו, כשיתחזקו יסודות העולם על ידי יעקב, קודם בריאת השבטים]. **ובביאור** הדברים נראה, שהיות שעיקר קיום העולם הוא על ידי השבטים - בני ישראל שמקיימים את התורה והמצוות [שהשבע מצוות שנצטוו האומות הם רק בגדר 'ישוב העולם', ולא נועדו ל'קיום העולם', ראה בזה בספר **תורת הנביאים** להמהר"ץ חיות זצ"ל (פי"א) על פי דברי הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ח ה"י), ראה בעבודה זרה (ג, א) שמשום שלא קיימו מצוותיהם, אינם מקבלים שכר כמצווה ועושה], ממילא עיקר בריאת האדם ביום הששי היתה להוציא ממנו את בני ישראל, ולכך כל האומות שנולדו בינתיים אין להם כח לטעון שעל המזיק להרחיק עצמו, ושייך לברוא את העולם אף לאחר שנבראו [וגם, שאין בהם ענין ה'דין תורה' שעל המזיק להרחיק עצמו, שזה נוהג רק בישראל]. וביאורו של רבנו בדברי המדרש 'בדעת בראו', היינו רק מחמת נשמות בני ישראל שנכללו בכוונת בריאת האדם, שלכך הוצרך לברוא את האדם אחר כל הנבראים, בשביל שלא יוכל לטעון כנגד בריאת העולם ולעכבה, והכל רק מחמת שהבריאה מזקת לבני ישראל, כי במה שהבריאה מזקת גם לאומות העולם אין זה טעם להרחקת העולם, שהרי אינם נחשבים כלל, והם כעם הדומה לחמור, ואין לחשוש ממה שהם ניזוקים. וממילא יתבארו שני המדרשים, ששני הזמנים של יום הששי וחיזוק היסודות, נחשבים כאילו נעשו יחדיו, וכנ"ל. **ואולי יש לבאר עוד** עומק כוונת רבינו, שיש חילוק בין בריאת האדם והאומות לבין בריאת בני ישראל, וענין חיזוק יסודות העולם שייך בעיקר לענין בריאת בני ישראל, וכמבואר במדרש הנ"ל שבמקום האבן שתיה נברא היכל ה', והיינו שבבריאת יסודות אלו הוכן המקום לבית המקדש שמשם קיום העולם עבור בני ישראל, ונכלל בזה שאז הועמדו היסודות לקיום העולם עבורם. ולכך אם היו נולדים בתחילה, לא היה אפשר

רַבָּנִין אָמְרִי, ׳כְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ׳ וְכוּ׳ מְלַמֵּד וְכוּ׳, כְּדֵי לְדַבֵּר בְּצִנְעָא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה רוֹצֶה גַּם הוּא עַכְשָׁו לְהַעֲמִיד יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם, וּמִתְחִלָּה כְּשֶׁבָּרָא הָעוֹלָם, אָמְרִינַן בְּמִדְרַשׁ בְּרֵאשִׁית (ב״ר ח, ד), שֶׁהִפְלִיג מִדַּת רְשָׁעִים מִנֶּגֶד עֵינָיו כְּדֵי לִבְרֹא הָעוֹלָם. אָמְנָם עַכְשָׁו שֶׁהָיָה הָעוֹלָם מָלֵא רְשָׁעִים, הֵיאַךְ הָיָה יָכוֹל לְהַפְלִיגָם מִנֶּגֶד עֵינָיו. **וְלָכֵן** הֵבִיא הַלַּיְלָה, וְלֹא הִפִּיל עָלָיו תַּרְדֵּמָה בַּיּוֹם, שֶׁאָז נִסְתָּרִים מַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים, כִּדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (שם

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמִּבְאָר

יוכלו לטעון שהעולם מזיק להם ועליו להרחיק את עצמו מהם, כיון שהעולם קדם להם[מו].

הזמן להרחיק מעשה הרשעים
הוא בלילה כשהם בטלים מהעבירות

וממשיך המדרש, **רַבָּנִין אָמְרִי**, יש לדרוש מה שכתוב ׳כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ׳, כאילו כתוב ׳כְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ׳ וְכוּ׳, **מְלַמֵּד** וְכוּ׳ שהשקיע הקדוש ברוך הוא את החמה שלא בעונתה, **כְּדֵי לְדַבֵּר** עם יעקב **בְּצִנְעָא** - בחלום. ופירוש המדרש הוא, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה רוֹצֶה גַּם הוּא עַכְשָׁו לְהַעֲמִיד** את **יְסוֹדוֹת** של **הָעוֹלָם. וּמִתְחִלָּה כְּשֶׁבָּרָא** הקב״ה את **הָעוֹלָם, אָמְרִינַן בְּמִדְרַשׁ בְּרֵאשִׁית** (ב״ר ח, ד)[מז], **שֶׁבשעה** שבא הקדוש ברוך הוא לברוא את האדם, וראה שיוולדו ממנו צדיקים ורשעים, ודן הקב״ה האם לברוא אותו עבור הצדיקים, או שמא עדיף שלא לבראו מחמת הרשעים שיצאו ממנו, ואז **הִפְלִיג** - הרחיק והסתיר הקב״ה את **מִדַּת רְשָׁעִים מִנֶּגֶד עֵינָיו** כאילו אינם עתידים לחטוא, ואין למנוע מחמתם את הבריאה, ועשה הקב״ה כן **כְּדֵי לִבְרֹא** את **הָעוֹלָם. אָמְנָם עַכְשָׁו** בימי יעקב, **שֶׁהָיָה הָעוֹלָם מָלֵא רְשָׁעִים** - שכבר נולדו וחטאו, לכאורה יוקשה **הֵיאַךְ הָיָה** הקב״ה **יָכוֹל לְהַפְלִיגָם** - להסתירם **מִנֶּגֶד עֵינָיו.**

וְלָכֵן הֵבִיא הקב״ה את **הַלַּיְלָה** על יעקב לפני הזמן, **וְלֹא הִפִּיל עָלָיו תַּרְדֵּמָה בַּיּוֹם** כפי שהפיל על אברהם אבינו, מפני **שֶׁאָז** - בלילה **נִסְתָּרִים מַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים, כִּדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ** (שם נ, ג)[מח] **עַל הַפָּסוּק** (תהלים ט, ט)[מט]

ציונים ומקורות

לברוא את העולם. אולם כלפי האומות לא נחשב הדבר שנברא להם כלום בשעת חיזוק היסודות, כי לא ניתוסף להם בכך דבר, ולגביהם לא נשתנה כלום בבריאה ממה שהיה עד שעה זו. **ובתוספת ביאור**, שבחיזוק היסודות נברא מקום לכח הקדושה בעולם, שאם יקיימוהו כראוי יוכל העולם להמשיך להתקיים [וכעין מאמר חז״ל, שהעולם תלוי בתורה וכו׳], וענין זה שייך רק כלפי ישראל, כי לענין האומות לא נשתנה דבר, ואדרבה, בהתחזקות ישראל, נחלשים הם, ויתכן שנחשב כאילו נחלש העולם והשפעותיו עבורם, שכשישראל מתברכים ומתגדלים, האומות נחלשים ונופלים. **מו.** פירוש דברי רבינו, שכשם שאחרי בריאת האדם לא היה יכול העולם להבראות מפני שהוא מזיק לאדם בגירי דיליה, כך גם היה מוכרח שהעמדת יסודות העולם על ידי האבן ששם יעקב מראשותיו, תוקדם להעמדת השבטים שהם היסוד של עם ישראל, לפי שאם כבר נולדו השבטים יכולים הם לעכב שלא יועמדו יסודות העולם, לפי שהעולם מזיק לישראל בתענוגיו. **מז.** לשון המדרש, אמר רבי ברכיה, בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם הראשון, ראה צדיקים ורשעים יוצאים ממנו, אמר, אם אני בורא אותו, רשעים יוצאים ממנו, ואם לא אברא אותו, היאך צדיקים יוצאים ממנו, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפליג דרכן של רשעים מכנגד פניו, ושיתף בו מדת רחמים וברא, הדא הוא דכתיב (תהלים א, ו) ׳כי יודע ה׳ דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד׳, איבדה מכנגד פניו, ושיתף בו מדת רחמים וברא, ע״כ. וראה ביאור דברי המדרש, בדברי רבינו בקהלת (אות לו ד״ה והתחיל). **מח.** לשון המדרש, אמר רבי לוי, אין הקדוש ברוך הוא דן את אומות העולם אלא בלילה, בשעה שהן ישנים. ואינו דן את ישראל אלא ביום, בשעה שהם עסוקים במצות, הדא הוא דכתיב (תהלים ט, ט) ׳והוא ישפוט תבל בצדק׳. **מט.** לשון הפסוק, ׳וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים׳.

ג, ג) עַל פָּסוּק (תהלים ט, ט) 'וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק', כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת הָאֻמּוֹת, דָּן אוֹתָם בַּלַּיְלָה, בְּשָׁעָה שֶׁהֵם פְּנוּיִים מִן הָעֲבֵרוֹת. וּכְשֶׁדָּן אֶת יִשְׂרָאֵל, דָּן אוֹתָם בַּיּוֹם, בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בְּמִצְוֹת.

וּמִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת, וְלָמָּה בֶּאֱמֶת עָשָׂה הַקב״ה כָּךְ, אִם הָיָה הָעוֹלָם מָלֵא רְשָׁעִים, וְהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ (קידושין מ, ב), לָמָּה הֻמְצִיא יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם. וְתֵרֶץ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ', שֶׁבְּוַדַּאי אֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֵישֵׁב בַּחֹשֶׁךְ, וּכְדֵי לְהוֹדִיעַ הַחִבָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִם אוֹהֲבוֹ, אָמַר, כַּבּוּ הַפָּנָסִים, שֶׁהוֹאִיל שֶׁיֵּשְׁנוֹ שָׁם הָאוֹהֵב שֶׁלּוֹ, דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ אוֹתוֹ הַמָּקוֹם חָשׁוּךְ, יִהְיֶה מָלֵא אוֹרָה.

וְאַף כָּאן, אֲפִלּוּ שֶׁהַדּוֹר הֵם רְשָׁעִים, וְהִנָּם כְּמוֹ בַּחֹשֶׁךְ, כְּדִכְתִיב (ישעיהו

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

'וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק', כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת הָאֻמּוֹת - שופטם לפי מעשיהם, הוּא דָּן אוֹתָם בַּלַּיְלָה, בְּשָׁעָה שֶׁהֵם פְּנוּיִים מִן הָעֲבֵרוֹת - שאינם חוטאים לפי שהם ישנים, כי רחמיו על כל מעשיו, והקב״ה רוצה להצדיקם בדין[נ]. וּכְשֶׁהוּא דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל - שופטם לפי מעשיהם, הוּא דָּן אוֹתָם בַּיּוֹם, בְּשָׁעָה שֶׁהֵם ניעורים ועוֹסְקִים בְּמִצְוֹת, כדי שירבו זכויותיהם[נא]. ולכן ביקש הקב״ה לדבר עם יעקב בלילה, שאז אומות העולם ישנים ובטלים מן העבירות, ויכול הקב״ה להסתיר את מעשיהם מכנגד פניו, ולהעמיד את יסודות העולם ולחזקם, ואף שיתכן שהדבר יגרום להם לחטוא, הסתיר את מעשיהם כמי שאינם.

העולם קיים אפילו רק בשביל צדיק אחד הדומה לאור

וּמִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת, וְלָמָּה בֶּאֱמֶת עָשָׂה הקב״ה כָּךְ לדבר עם יעקב בצנעה, שאם בזמנו של יעקב, הָיָה הָעוֹלָם מָלֵא רְשָׁעִים, וְהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ - הקב״ה דן את העולם כפי רוב המעשים של באי העולם, שאם רוב המעשים הם מצוות ומעשים טובים, הוא דן את כל העולם לזכות, ואם לאו, הוא ח״ו להיפך (קידושין מ, ב)[נב], אם כן שרוב העולם רשעים, מפני מה אכן התעלם ממעשיהם וְלָמָּה הֻמְצִיא הקב״ה אז את יְסוֹדוֹת הָעוֹלָם, הרי היה ראוי שלא יחזקנו מפני הרשעים.

וְעל כך תֵּרֵץ המדרש, מָשָׁל לְאוהבו של מֶלֶךְ וְכוּ' שבא לפרקים אצלו, ואמר המלך לעבדיו שיכבו הפנסים לפי שהוא מבקש לדבר עם אוהבו בצינעה[נג], פירוש, שֶׁבְּוַדַּאי אֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֵישֵׁב בַּחֹשֶׁךְ, ולא היה ראוי לו לבקש שיכבו את הפנסים בשביל שלא יראוהו בני אדם כשמדבר עם אוהבו, וְרַק כְּדֵי לְהוֹדִיעַ ולהדגיש את הַחִבָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִם אוֹהֲבוֹ, אָמַר לעבדיו, כַּבּוּ הַפָּנָסִים, לפי שרצה לרמז להם בכך, שֶׁהוֹאִיל שֶׁיֵּשְׁנוֹ שָׁם הָאוֹהֵב שֶׁלּוֹ, הרי דּוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ אוֹתוֹ הַמָּקוֹם הַחָשׁוּךְ יִהְיֶה מָלֵא אוֹרָה מחמת אוהבו שנמצא שם.

וְאַף כָּאן, אצל יעקב אבינו, אֲפִלּוּ שֶׁהַדּוֹר הֵם רְשָׁעִים וְהִנָּם כְּמוֹ בַּחֹשֶׁךְ, כְּדִכְתִיב

ציונים ומקורות

נ. על פי עין יוסף. **נא.** ראה בפירוש רבינו למגילת אסתר (אות ו) על מדרש זה. **נב.** לשון הגמרא, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, לפי שהעולם נידון אחר רובו, והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה. **נג.** רבינו מיישב עתה קושייתו בתחילת המאמר, מדוע הביא המדרש משל 'למלך' דווקא, ולא משאר כל אדם, ראה ביאורינו לעיל.

כט, טו) 'וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וְרָשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יְדָמּוּ' (שמואל א ב, ט), עִם כָּל זֶה, בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד עוֹלָם נִבְרָא, 'וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם' (משלי י, כה), כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (יומא לח, ב).

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר ו, ג) עַל פָּסוּק (בראשית א, טז) 'אֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה', רַב נַחְמָן אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל קַיָּם, אֵין אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן מִתְפָּרְסֵם. שָׁקַע אוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל, מִתְפָּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן. כָּךְ כָּל זְמַן

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

(ישעיה כט, טו)[נד] 'וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם'[נה], וכתוב עוד (שמואל א ב, ט)[נו] 'וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יְדָמּוּ' - הרשעים דומים למי שהולך בחושך, שהוא נופל ונכרת, עִם כָּל זֶה, אפילו רק בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד כמו יעקב אבינו, עוֹלָם נִבְרָא, שנאמר (בראשית א, ד) 'וירא אלקים את האור כי טוב', ואין טוב אלא צדיק, שנאמר (ישעיהו ג, י) 'אמרו צדיק כי טוב' כו'. רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר (משלי י, כה) 'וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם', כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בגמרא (יומא לח, ב)[נז]. והרי מבואר שם, שהצדיק דומה לאור. ולכך ביקש הקב"ה לדבר עם יעקב רק בלילה, לרמז לו שאף שכל העולם נדמה לחושך מחמת הרשעים, מכל מקום, הקב"ה מקיים את העולם אפילו רק בשביל צדיק אחד הדומה לאור, והוא יעקב אבינו[נח].

כשיחשיך אורו של עשו, יתגלה אורו של יעקב

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, בביאור דברי המדרש שביקש הקב"ה לדבר עם יעקב רק בלילה[נט], בהקדם מה דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר ו, ג)[ס] עַל הַפָּסוּק (בראשית א, טז)[סא] 'אֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה', רַב נַחְמָן אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל קַיָּם - כשהשמש מאירה, אֵין אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן מִתְפָּרְסֵם - אור הירח אינו מאיר כיון שהוא מועט. שָׁקַע אוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל, מִתְפָּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן - לאחר ששקעה השמש, אור הירח נראה ומאיר. כָּךְ כָּל זְמַן

ציונים ומקורות

נד. לשון הפסוק, 'הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ'. **נה.** פשט הפסוק הוא, שהרשעים חושבים כאילו מעשיהם נעשים במקום חושך, וח"ו אין מי שיראה אותם. אך נראה שרבינו מפרש הפסוק, שמעשה הרשעים נחשבים כמעשה חושך מחמת רשעותם. **נו.** לשון הפסוק, 'רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמּוּ כִּי לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר אִישׁ'. **נז.** לשון הגמרא, ואמר רבי אלעזר, אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא, שנאמר 'וירא אלקים את האור כי טוב', ואין טוב אלא צדיק, שנאמר 'אמרו צדיק כי טוב' כו'. רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר 'וצדיק יסוד עולם'. **נח.** בדברי רבינו מתורצים שתי קושיותיו בדברי המדרש - מדוע דיבר עמו בצנעה, ומדוע הוצרך המדרש להביא המשל. שהטעם שדיבר בצנעה, לרמוז שאינו רואה מעשי הרשעים, כי בלילה נסתרים מעשיהם. אולם עדיין קשה למה עשה כך, הלא יודע שיש רשעים בעולם, והעולם נידון אחר רובו. ולזה הוצרך להביא את המשל, שע"י האוהב נדמה שהכל מאיר, וכן כאן בזכות צדיק אחד שהוא האוהב, השתית את העולם, כי צדיק יסוד העולם. **נט.** לפי תירוץ זה מיושב רק מה שהקב"ה דיבר עמו בצינעה, ולא נתבאר בזה ענין המשל למלך, שנתקשה רבנו בזה בתחילת המאמר מה תוספת ביאור יש במשל זה. **ס.** לשון המדרש, אמר רב נחמן, והוא סימן טב, עשו מונה לחמה שהיא גדולה וכו', יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה וכו'. רב נחמן אמר, כל זמן שאורו של גדול קיים, אין אורו של קטן מתפרסם. שקע אורו של גדול, מתפרסם אורו של קטן. כך כל זמן שאורו של עשו קיים, אין אורו של יעקב מתפרסם, שקע אורו של עשו, מתפרסם אורו של יעקב, הדא הוא דכתיב (ישעיהו ס, א-ב) 'קומי אורי כי בא אורך, כי הנה החשך יכסה ארץ' וגו'. **סא.** לשון הפסוק, 'וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאוֹר

שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו קָיָם, אֵין אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִתְפַּרְסֵם. שָׁקַע אוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, מִתְפַּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיהו ס, א-ב) 'קוּמִי אוֹרִי' וְכוּ' 'כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ' וְכוּ'.

וְקָאָמַר הַמִּדְרָשׁ, לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב בְּצִנְעָא, לְפִי שֶׁעַתָּה הָיָה רוֹצֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַלּוֹת לְיַעֲקֹב כָּל הַגָּלְיוֹת הָעֲתִידוֹת לָבֹא עַל יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַנִּסִּים שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם. וְרָצָה לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁסּוֹף שִׁלְיַטַת עֵשָׂו לְהִתְמַעֵט וְלִהְיוֹת חֹשֶׁךְ, וְאָז יִתְגַּלֶּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְלָכֵן דִּבֵּר עִמּוֹ בְּצִנְעָה וּבַלַּיְלָה.

ד

מִדְרָשׁ (ב"ר סח, יב) עַל פָּסוּק (בראשית כח, יב) 'וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה'.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו קָיָם - ככתוב (בראשית כז, טו) 'עשו בנה הגדול', והוא מונה לחמה שהיא גדולה[סב], וכוחו ניכר בגלות שבעולם הזה, **אֵין אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִתְפַּרְסֵם** - שהוא הקטן, ככתוב (שם) 'יעקב בנה הקטן', והוא מונה לירח שהוא קטן מהשמש. **שָׁקַע אוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו** - כשיגאלו ישראל משעבודם תחתיו, **מִתְפַּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (ישעיהו ס, א-ב)[סג] 'קוּמִי אוֹרִי וְכוּ', 'כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וְכוּ', וכו' וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה'', שעל ידי החושך מתפרסם האור של הקטן[סד]. והרי מבואר בפסוקים אלה, שבזמן שהחושך יכסה את שאר הלאומים, אז יזרח על ישראל אורו של הקב"ה.

וְעל כן **קָאָמַר הַמִּדְרָשׁ**, שביקש הקב"ה **לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב בְּצִנְעָא, לְפִי שֶׁעַתָּה הָיָה רוֹצֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַלּוֹת לְיַעֲקֹב** בחלום, את **כָּל הַגָּלְיוֹת הָעֲתִידוֹת לָבֹא עַל יִשְׂרָאֵל** - שיהיו משועבדים תחת עשו, **וְכָל הַנִּסִּים שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם** לבסוף כשיגאלו ממנו, ככתוב במדרש (ב"ר סח, יד)[סה], **וְרָצָה לְהוֹדִיעוֹ** - ליעקב עכשיו כשהוא בורח מעשו, **שֶׁסּוֹף שִׁלְיַטַת עֵשָׂו** על ישראל **לְהִתְמַעֵט וְלִהְיוֹת חֹשֶׁךְ** - שאורו של עשו הגדול יתבטל, **וְאָז יִתְגַּלֶּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב** - שהוא האור הקטן הניכר בחושך, **וְלָכֵן דִּבֵּר עִמּוֹ בְּצִנְעָה וּבַלַּיְלָה**, כדי לרמז לו שכשיבואו הלילה והחושך לעשו, אז יתגלה כבודו של יעקב.

ד

דרשות ורמזים בחלומו של יעקב

חלום יעקב רמז לבית המקדש ולקבלת התורה

בְּמִדְרָשׁ (ב"ר סח, יב)[א] **עַל הַפָּסוּק** (בראשית כח, יב)[ב] 'וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה', שהראה הקב"ה ליעקב בחלום זה את בית

ציונים ומקורות

הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים'. **סב.** על פי תחילת דברי המדרש. **סג.** לשון הפסוקים 'קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד ה' עָלַיִךְ זָרָח, כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה'. **סד.** על פי **יפה תואר** (שם). **סה.** לשון המדרש, 'והנה מלאכי אלוהים' (בראשית כח, יב) עולים שנים ויורדים שנים, אלו שרי ארבע מלכיות ששלטונתן גומרת בהן וכו', 'והנה ה' נצב עליו' (שם כח, יג) כתיב (דניאל ב, מד) 'ובימיהון די מלכיא אינון יקים אלוה שמיא מלכא די לעלמין' וגו' [- סמוך לארבע מלכויות האלה, יקים האלוהים שבשמים מלכות המיוחדת לו].

א. לשון המדרש, 'והנה סולם', זה הכבש. 'מוצב ארצה', זה מזבח, 'מזבח אדמה תעשה לי' (שמות כ, כא). 'וראשו מגיע השמימה', אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים. 'והנה מלאכי אלהים', אלו כהנים גדולים. 'עולין ויורדין בו', שהם עולים ויורדים בכבש. 'והנה ה' נצב עליו', 'ראיתי את ה' נצב על

מֵאֲמָרִם ז"ל 'וְהִנֵּה סֻלָּם' זֶה הַכֶּבֶשׁ, 'מֻצָּב אַרְצָה' זֶה הַמִּזְבֵּחַ וְכוּ'

'וְהִנֵּה סֻלָּם, זֶה הַכֶּבֶשׁ, 'מֻצָּב אַרְצָה' - זֶה הַמִּזְבֵּחַ, 'וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה' - אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ', 'וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים' וְכוּ' - אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים וְכוּ'. **רַבָּנִין פָּתְרִין לֵיהּ בְּסִינַי, 'וְהִנֵּה סֻלָּם' - זֶה סִינַי, 'מֻצָּב אַרְצָה' - 'וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר'** (שם יט, יז), **'וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה' - אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים וְכוּ', 'וְהִנֵּה יְיָ נִצָּב עָלָיו' - זֶה מֹשֶׁה, 'וַיֹּאמֶר אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק' - 'וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמָיִם' וְכוּ', עכ"ל. קָשֶׁה, מָה עִנְיַן אֵלּוּ דְּבָרִים לְהַרְאוֹתָם לְיַעֲקֹב בַּמָּקוֹם הַזֶּה וּבַזְּמַן הַזֶּה.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שם עה, ח) **עַל פָּסוּק** (בראשית כח, א) **'וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ', שֶׁבֵּרְכוֹ בִּרְכַּת הַגְּלוּת. וְקָשֶׁה, וְכִי הַגָּלוּת בְּרָכָה הִיא.**

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

המקדש העתיד לעמוד במקום ההוא, וכך דרשו חז"ל, 'וְהִנֵּה סֻלָּם' - זֶה הַכֶּבֶשׁ שהיה משמש כסולם לעלות בו אל המזבח, 'מֻצָּב אַרְצָה' - זֶה הַמִּזְבֵּחַ שהיה מחובר לארץ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שמות כ, כא)[ג] 'מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי' - שיהיה המזבח מחובר לאדמה[ד], 'וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה' - אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת הקרבים על גבי המזבח וריח ניחוח שלהם עולה לשמים[ה] וְכוּ', 'וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים' וְכוּ' - אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים הנקראים מלאכים[ו], 'עולים ויורדים בו' - שהם עולים ויורדים בכבש של המזבח, וְכוּ'[ז].

רַבָּנִין פָּתְרִין לֵיהּ - את החלום, **בְּמעמד הר סִינַי**[ח], **'וְהִנֵּה סֻלָּם' - זֶה הר סִינַי**[ט], המשמש כסולם שבאמצעותו התעלו ישראל במעלות השלמות בקבלת התורה, **'מֻצָּב אַרְצָה'** - אלו ישראל שהתייצבו בתחתית ההר, כפי שנאמר (שם יט, יז) **'וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר'**[ז], **'וְרֹאשׁוֹ** של ההר **מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה'** - האש הבוערת בראש ההר מגיעה עד השמים, כפי שנאמר (דברים ד, יא) **'וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמָיִם' וְכוּ', עכ"ל. קָשֶׁה, מָה עִנְיַן אֵלּוּ הַדְּבָרִים לְהַרְאוֹתָם לְיַעֲקֹב בַּמָּקוֹם הַזֶּה וּבַזְּמַן הַזֶּה**[א].

התורה והקרבנות הצלה מן הגלות

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שם עה, ח)[ב] **עַל הַפָּסוּק** (בראשית כח, א) **'וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ', שֶׁבֵּרְכוֹ בִּרְכַּת הַגְּלוּת. וְקָשֶׁה, וְכִי הַגָּלוּת בְּרָכָה הִיא,** ומה ענין ברכה שייך בזה.

ציונים ומקורות

המזבח' (עמוס ט, א). רבנן פתרין ליה בסיני, 'ויחלום והנה סולם', זה סיני. 'מוצב ארצה' 'ויתיצבו בתחתית ההר' (שמות יט, יז). 'וראשו מגיע השמימה', 'ההר בוער באש עד לב השמים' (דברים ד, יא) וכו'. **ב.** לשון הפסוק, 'וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ'. **ג.** לשון הפסוק, 'מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ'. **ד.** ועל שם כן הוא קרוי כאן 'מוצב ארצה' שהוא מחובר לארץ. **ה.** יפה תואר שם. **ו.** שנאמר (מלאכי ב, ז) 'כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא'. (יש נוסחאות במדרש 'אלו כהנים גדולים', וראה ביפה תואר שם). **ז.** והיה החלום הזה מבשר אותו שיזכו בניו לעבוד את ה' בעבודת הקרבנות על גבי המזבח. **ח.** והחלום מבשר לו שיזכו לקבלת התורה במעמד הר סיני. **ט.** וכן 'סיני' בגימטריא 'סלם'. **י.** ואף ש'ויתיצבו' מדבר על בני ישראל ולא על הסולם הרומז להר סיני, מכל מקום רמז בעלמא הוא (יפה תואר). **יא.** ראה לעיל (דרוש ב) מה שביאר בזה רבינו בשם **הכלי יקר**. **יב.** לשון המדרש, וכי מאחר שברכו הקדוש ברוך הוא, אביו למה חזר וברכו, שנאמר (בראשית כח, א) 'ויקרא יצחק את יעקב ויברך אותו', אלא שראה יצחק ברוח הקודש שעתידין בניו להגלות לבין האומות, אמר לו בא ואברכך ברכות של גלויות שיחזור עליך הקדוש ברוך הוא ויקבצך מבין הגליות וכו'.

אֲבָל אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (שם מד, כא), שֶׁבְּמַרְאֵה בֵּין הַבְּתָרִים הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם גֵּיהִנֹּם, וְשִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת, וּמַתַּן תּוֹרָה, וְקָרְבָּנוֹת. וְאָמַר לוֹ, כָּל זְמַן שֶׁבָּנֶיךָ יִהְיוּ עֲסוּקִים בִּשְׁתַּיִם, יִהְיוּ נִצּוֹלִין מִשְּׁתַּיִם. וְאַחַר כָּךְ שֶׁאַל לוֹ, בַּמָּה אַתָּה רוֹצֶה שֶׁיֵּרְדוּ בָּנֶיךָ, בְּגֵיהִנֹּם אוֹ בְּמַלְכֻיּוֹת, וּבֵרַר לוֹ הַמַּלְכֻיּוֹת. וּמְשׁוּם הָכִי יְצַדֵּק שַׁפִּיר לוֹמַר בִּרְכַּת גְּלוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ בָּנָיו לַגֵּיהִנֹּם.

וּבְוַדַּאי שֶׁיַּעֲקֹב בְּכָל הַדֶּרֶךְ הָיָה מְהַרְהֵר לִבּוֹ עַל בְּרָכָה זוֹ שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו, וְהָיָה מִצְטַעֵר עַל הַדָּבָר הַזֶּה. לָכֵן בִּשְּׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֶרְאָהוּ בַּחֲלוֹם שְׁנֵי דְּבָרִים אֲשֶׁר אִם יַעַסְקוּ בָּהֶם יִהְיוּ נִצּוֹלִין מִן הַגָּלוּת, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא מֵהַרְהוּרֵי לִבּוֹ (ברכות נה, ב).

וְעוֹד אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שָׁם (סח, יג), רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיָא בַּגָּלוּת, בגלות כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ בָּנָיו לַגֵּיהִנֹּם.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אֲבָל אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (שם מד, כא)[יג] שֶׁבְּמַרְאֵה בֵּין הַבְּתָרִים הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, גֵּיהִנֹּם וְשִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת וּמַתַּן תּוֹרָה וְקָרְבָּנוֹת, וְאָמַר לוֹ כָּל זְמַן שֶׁבָּנֶיךָ יִהְיוּ עֲסוּקִים בִּשְׁתַּיִם - תורה וקרבנות, יִהְיוּ נִצּוֹלִין מִשְּׁתַּיִם - מגיהנום ושעבוד מלכויות. וְאַחַר כָּךְ שֶׁאַל לוֹ הקב״ה לאברהם, בַּמָּה אַתָּה רוֹצֶה שֶׁיֵּרְדוּ בָּנֶיךָ להשתעבד, כאשר יתבטלו מן התורה והקרבנות, בְּגֵיהִנֹּם אוֹ בְּמַלְכֻיּוֹת, וּבֵרַר לוֹ - אברהם את הַמַּלְכֻיּוֹת שישתעבדו בהם בניו. וּמְשׁוּם הָכִי, יְצַדֵּק שַׁפִּיר לוֹמַר שבירך יצחק אותו בִּרְכַּת הַגָּלוּת, כי ברכה היא שילכו בגלות כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ בָּנָיו לַגֵּיהִנֹּם.

וּבְוַדַּאי שֶׁיַּעֲקֹב בְּכָל הַדֶּרֶךְ שהלך לחרן הָיָה מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ עַל בְּרָכָה זוֹ שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו והיא ברכת הגלות, וְהָיָה מִצְטַעֵר עַל הַדָּבָר הַזֶּה, שיצטרכו בניו ללכת בגלות, לָכֵן בִּשְּׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֶרְאָהוּ בַּחֲלוֹם שְׁנֵי דְּבָרִים - תורה וקרבנות, אֲשֶׁר אִם יַעַסְקוּ בָּהֶם יִהְיוּ נִצּוֹלִין מִן הַגָּלוּת, עַל דֶּרֶךְ שאמרו חז״ל (ברכות נה, ב)[יד] שֶׁאֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם בחלומו אֶלָּא מֵהַרְהוּרֵי לִבּוֹ שהרהר במשך היום[טו].

חלום יעקב רמז לגלות וגאולה

וְעוֹד אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שָׁם (סח, יג)[טז], רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיָא בַּגָּלוּת, חלום יעקב

ציונים ומקורות

יג. לשון המדרש, ׳והנה תנור עשן ולפיד׳ (בראשית טו, יז), שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן אמר ארבעה דברים הראה לו, גיהנם ומלכיות ומתן תורה ובית המקדש. אמר לו כל זמן שבניך עסוקים בשתים הם ניצולים משתים, פירשו משתים הם נידונין בשתים. אמר לו במה אתה רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכיות. ר׳ חנינא בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות, רבי יודן ור׳ אידי ור׳ חמא בר חנינא אמרו אברהם ברר גיהנם והקב״ה ברר לו את המלכיות וכו׳. **יד.** לשון הגמרא, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו, שנאמר (דניאל ב, כט) ׳אנת מלכא רעיונך על משכבך סלקו׳. ואיבעית אימא מהכא (שם שם, ל) ׳ורעיוני לבבך תנדע׳. **טו.** בגמרא אמרו ׳אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו׳, ובפשטות משמע שרואה האדם בחלומו בלילה, מענין מה שמהרהר ביום, ואין חלומות אלו אלא דברים בטלים ואין בהם ממש. אמנם מדברי רבנו נראה שדברי הגמרא נאמרו בחלומות אמיתיים, והיינו שגם חלום שמראים לאדם מן השמים, הוא מאותו ענין שהרהר בו ביום, שמחמת שמהרהר ביום באיזה ענין, מראים לו מן השמים דברים השייכים לאותו ענין, וכיון שהרהר יעקב ביום מענין גלות בניו, לפיכך הראו לו העצה לכך על ידי תורה וקרבנות. [וראה בשו״ת **דברי מלכיאל** (חלק ב סימן עב). ועיין זוהר (פרשת וישב קפג, א) דאכן משמע דאף החלומות האמיתיים הם גם כן מהרהורי דיומא, וכן משמע לשון הש״ס אין מראין לאדם אלא מהרהורי וכו׳, משמע שמראין לו מן השמים]. **טז.** ראה שם במדרש שדרשו את הפסוקים כאן שבחלום יעקב, לענין גלות בבל

שֶׁחֲלוֹם הַזֶּה רוֹמֵז עַל חֲלוֹמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע (דניאל ב, לא-לג), לוֹמַר שֶׁאַחַר הַגָּלוּת הוּא יִגָּאֲלֵם וְיָשִׁיבֵם עַל אַדְמָתָם.

וְהֶרְאָה לוֹ גָּלוּת שֶׁל בָּבֶל, כְּדְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא (פסחים פז, ב), לָמָּה הֻגְלָן לְבָבֶל, מִפְּנֵי שֶׁעָמְקָה כְּשָׁאוֹל, לְרָמֵז לוֹ שֶׁהַגָּלוּת הוּא בִּמְקוֹם הַגֵּיהִנֹּם.

וְעוֹד אֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ (שם סח, יב) עַל פָּסוּק 'וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים' וְכוּ', רַבִּי בְּרֶכְיָה אָמַר, עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם הֶרְאָה לוֹ, 'עֹלִים' אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם וְכוּ'. וְקָשֶׁה, מַאי נָפְקָא מִינַּהּ כְּמַה שֶׁהֶרְאָה לוֹ עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם.

מַאֲמָרָם ז"ל 'וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים', עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם הֶרְאָה לוֹ וְכוּ'

וְלְפִי עִנְיָנוֹ אָתֵי שַׁפִּיר, שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ נַמִּי עַל הַבְּכוֹרָה

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

רומז על גלות ישראל מארצם[יז], שֶׁחֲלוֹם הַזֶּה שחלם יעקב על הגלות רוֹמֵז עַל חֲלוֹמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע (דניאל ב, לא-לג), שראה בחלומו צלם הרומז לארבע מלכויות[יח], ולפיכך נראתה הגלות בחלום יעקב, לוֹמַר שֶׁאַחַר הַגָּלוּת הוּא יִגָּאֲלֵם וְיָשִׁיבֵם עַל אַדְמָתָם[יט].

וְהֶרְאָה לוֹ הקב"ה ליעקב גָּלוּת שֶׁל בָּבֶל דוקא ולא שאר גלויות, כְּדְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא (פסחים פז, ב)[כ] לָמָּה הֻגְלָן לְבָבֶל, מִפְּנֵי שֶׁעָמְקָה הִיא כְּשָׁאוֹל[כא], ולכך בדוקא הראה לו הקב"ה גלות בבל, משום שרצה לְרָמֵז לוֹ ליעקב את ענין הטובה שבגלות, שֶׁהַגָּלוּת הוּא לישראל בִּמְקוֹם הַגֵּיהִנֹּם, כי אברהם בירר לו את הגלויות במקום גיהנום.

רמז בחלום על קיום הבכורה בידו

וְעוֹד אֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ (שם סח, יב)[כב] עַל פָּסוּק 'וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים' וְכוּ', רַבִּי בְּרֶכְיָה אָמַר עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם הֶרְאָה לוֹ - הסולם שהראה הקב"ה ליעקב, רחבו היה כמידת כל העולם ועוד שליש, שהרי נאמר 'מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים' בלשון רבים, ואין לשון רבים פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וכן נאמר 'וְיֹרְדִים' בלשון רבים, נמצא ששני מלאכים היו עולים ושני מלאכים יורדים בו בבת אחת, וכל מלאך רחבו כשליש עולם[כג], וארבעה מלאכים יחד הם כשיעור עולם ושליש עולם וְכוּ'. וְקָשֶׁה, מַאי נָפְקָא מִינַּהּ - איזה חידוש הודיע הקב"ה ליעקב בְּמַה שֶׁהֶרְאָה לוֹ עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם.

וְלְפִי עִנְיָנוֹ - מה שנתבאר לעיל בזה הענין **אָתֵי שַׁפִּיר, שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ נַמִּי** עַל הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח מֵעֵשָׂו אִם תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ

ציונים ומקורות

וחלומו של נבוכדנצר. **יז.** כי מעשי אבות סימן לבנים, וכשם שכאן היה ה' נצב עליו לשמרו כך עתיד לעמוד לימינם גם בגלות (יפה תואר). **יח.** וצלם זה גרם רעות לישראל, כי בסיבת החלום הקים נבוכדנצר צלם זהב שיהיו הכל משתחוים לו והתגלגלה רעה על ישראל (ראה יפה תואר), ועוד רעה היתה בחלום הצלם כי נשכח החלום מעם נבוכדנצר וביקש לגזור מיתה על דניאל וחבריו (נזר הקדש על המדרש). **יט.** כי גם בחלום זה היה ה' עמו והבטיחו להשיבו אל ארץ אבותיו, וכך יהיה גם בגלויות בניו שיהיו מובטחים לשוב לארצם. **כ.** לשון הגמרא, ואמר רבי אלעזר, לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאול, שנאמר (הושע יג, יד) 'מיד שאול אפדם ממות אגאלם'. **כא.** ולפי פשוטו פירש רש"י (פסחים פז, ב ד"ה שעמוקה), שמתוך שעמוקה היא כשאול ימהר הקב"ה לגאלנו משם. **כב.** לשון המדרש, ר' ברכיה אמר עולם ושליש עולם הראה לו. 'עולים' אין פחות משנים, 'ויורדים' שנים. ומנין שהמלאך שלישו של עולם, שנאמר (דניאל י, ו) 'וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחושת קלל'. **כג.** שכן כתוב (דניאל י, ו) שהמלאך גדלו כמו ים תרשיש, ומסורת בידנו ששיעור ים תרשיש רחבו אלפים כשיעור שליש עולם (חולין צא, ב).

שֶׁלָּקַח מֵעֵשָׂו, אִם תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ אִם שְׁלִישִׁים, וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם (דברים כא, יז), אִם כֵּן עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם לָאו, וְאֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם כַּנַּ"ל, וְהָעוֹלָמוֹת הֵם שְׁנַיִם, וְכָל אֶחָד הֵם ג' הֵרָאָה לוֹ לִרְמֹז שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ שְׁלִישִׁים, נִמְצָא שֶׁהֵם בֵּין הַכֹּל שִׁשָּׁה הַבְּכוֹרָה.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אִם לָאו[כד], **וְאֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם** בחלומו אלא מהרהורי ליבו **וְכַנַּ"ל**[כה], **וְהָעוֹלָמוֹת הֵם שְׁנַיִם**, עולם הזה ועולם הבא, **וְכָל אֶחָד** שלם מאותם העולמות **הֵם ג' שְׁלִישִׁים, נִמְצָא שֶׁהֵם** - שני העולמות **בֵּין הַכֹּל** - כשמחלקים אותם לחלקים שוים, יעלו בין שניהם **שִׁשָּׁה שְׁלִישִׁים**, **וְכיון שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם**[כו], הרי עולה לחלקו ארבעה שלישים, **אִם כֵּן** אתי שפיר מה **שעוֹלָם** - ג' שלישים **וּשְׁלִישׁ עוֹלָם הֵרָאָה לוֹ, לִרְמֹז לוֹ שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ הַבְּכוֹרָה** ויקבל לחלקו כשיעור ארבעה שלישים.

ציונים ומקורות

כד. שהרי מחמת כן ברח יעקב מעשו, משום שרצה עשו לנקום בו ולהורגו, על שלקח ממנו את בכורתו ואת ברכתו, וכמבואר בפסוקים (בראשית כז, לו; שם, מא). **כה.** שהראו לו בחלומו תשובה על מה שהיה מהרהר בליבו בשעות היום. וכמו שהתבאר לעיל בסמוך שגם זה נרמז בדברי חז"ל 'אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי ליבו'. **כו.** דברים כא, יז.

• שמכם יוזכר בשעת התיעוד הקבוע ברבים לישועה ולברכה! •

הצטרפו עמנו!

יחד נכניס למקומות נוספים
את אור תורת 'זרע שמשון'

בתרומה קבועה
או חד פעמית

הינכם שותפים
לכל הפצת תורת המחבר
בכל העולם!

ספר
'זרע שמשון'
בכרך אחד

להשיג בכל חנויות הספרים

347-496-5657 02-80-80-500

הספר המנוקד הנימוד הוא תענוג

הישועה שלך מתחילה כאן.

הציבור הקדוש
מוזמן ליל שישי
בהתעלות ובהתרוממות הנפש,
ללימוד בספר המסוגל

זרע שמשון

השיעורים יתקיימו
בהיכל הישועות
בית המדרש זרע שמשון
רחוב הצבי 10 ירושלים

שעות השיעורים-
20:00 | 21:00 | 22:00

שיעור בזרע שמשון מדי ערב בשעה 20:10 | תפילת ערבית בשעה 20:30